

DAO ĐỘNG ĐIỆN TỪ

1. Mạch dao động

- Cấu tạo: mạch dao động LC gồm cuộn cảm và tụ điện ghép với nhau tạo thành một mạch điện kín.

- Nguyên tắc hoạt động: dựa trên hiện tượng cộng hưởng điện từ.

- Ứng dụng: dùng trong các mạch thu, phát sóng điện từ.

- Các phương trình:

+ Điện tích: $q = Q_0 \cos(\omega t + \varphi)$

+ Điện áp: $u = \frac{q}{C} = U_0 \cos(\omega t + \varphi); U_0 = \frac{Q_0}{C}$.

+ Cường độ dòng điện: $i = q'(t) = -\omega Q_0 \sin(\omega t + \varphi); I_0 = \omega Q_0$.

- Tần số góc: $\omega = \frac{1}{\sqrt{LC}} = \frac{I_0}{Q_0} = \frac{2\pi}{T} = 2\pi f$

- Chu kỳ: $T = 2\pi \sqrt{LC} = \frac{2\pi Q_0}{I_0} = \frac{2\pi}{\omega} = \frac{1}{f}$

- Tần số: $f = \frac{1}{2\pi \sqrt{LC}} = \frac{I_0}{2\pi Q_0} = \frac{\omega}{2\pi} = \frac{1}{T}$

- Độ lệch pha giữa q , u và i : (giản đồ)

- Các hệ thức độc lập:

$$q = Cu$$

$$\left(\frac{q}{Q_0}\right)^2 + \left(\frac{i}{I_0}\right)^2 = 1 \rightarrow Q_0^2 = q^2 + \left(\frac{i}{\omega}\right)^2$$

$$\left(\frac{u}{U_0}\right)^2 + \left(\frac{i}{I_0}\right)^2 = 1 \rightarrow U_0^2 = u^2 + \left(\frac{i}{\omega C}\right)^2$$

- Năng lượng điện trường: $W_d = \frac{1}{2} Cu^2 = \frac{1}{2} CU_0^2 \cos^2(\omega t + \varphi)$

- Năng lượng từ trường: $W_t = \frac{1}{2} Li^2 = \frac{1}{2} LI_0^2 \sin^2(\omega t + \varphi)$

- Năng lượng điện từ: $W = W_d + W_t = \frac{1}{2} Cu^2 + \frac{1}{2} Li^2 = \frac{1}{2} CU_0^2 = \frac{1}{2} LI_0^2 = \frac{Q_0^2}{2C} = \text{hằng số}.$

→ W_d, W_t biến thiên tuần hoàn với chu kỳ $\frac{T}{2}$, W được bảo toàn.

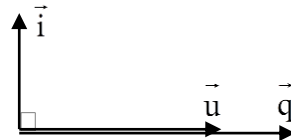
- Đơn vị:

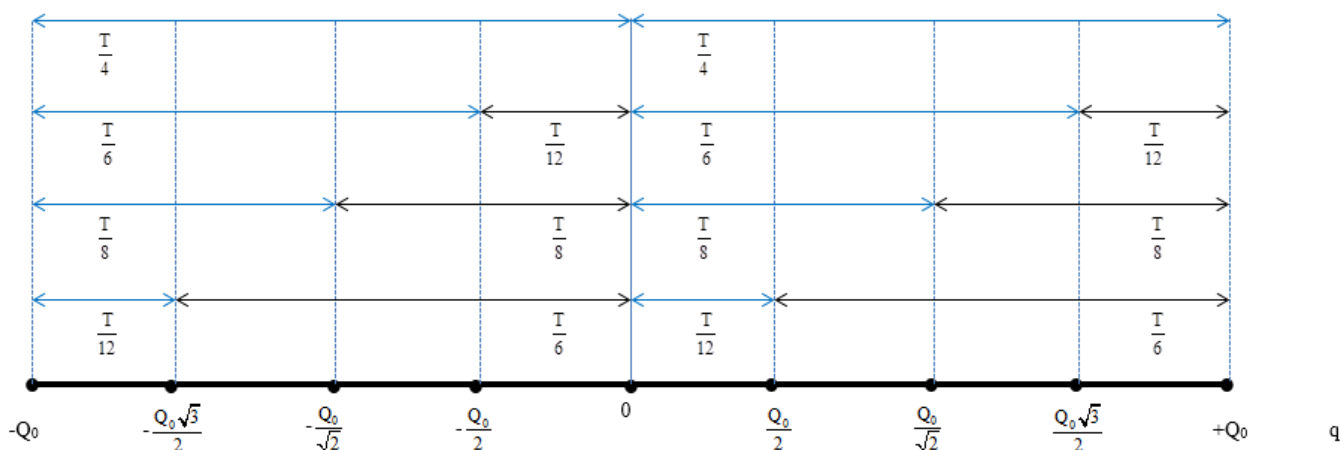
$$+ 1 \text{ F} = 10^6 \mu\text{F} \quad + 1 \text{ H} = 10^6 \mu\text{H} \quad + 1 \text{ C} = 10^6 \mu\text{C}$$

$$+ 1 \text{ F} = 10^9 \text{ nF} \quad + 1 \text{ H} = 10^9 \text{ nH} \quad + 1 \text{ C} = 10^9 \text{ nC}$$

$$+ 1 \text{ F} = 10^{12} \text{ pF} \quad + 1 \text{ H} = 10^{12} \text{ pH} \quad + 1 \text{ C} = 10^{12} \text{ nC}$$

- Sơ đồ mô tả trạng thái hoạt động của mạch LC:

$\pm\pi$	$\pm\frac{5\pi}{6}$	$\pm\frac{3\pi}{4}$	$\pm\frac{2\pi}{3}$	$\pm\frac{\pi}{2}$	$\pm\frac{\pi}{3}$	$\pm\frac{\pi}{4}$	$\pm\frac{\pi}{6}$	0	φ
0	$\mp\frac{I_0}{2}$	$\mp\frac{I_0}{\sqrt{2}}$	$\mp\frac{I_0\sqrt{3}}{2}$	$\mp I_0$	$\mp\frac{I_0\sqrt{3}}{2}$	$\mp\frac{I_0}{\sqrt{2}}$	$\mp\frac{I_0}{2}$	0	v
$-U_0$	$-\frac{U_0\sqrt{3}}{2}$	$-\frac{U_0}{\sqrt{2}}$	$-\frac{U_0}{2}$	0	$\frac{U_0}{2}$	$\frac{U_0}{\sqrt{2}}$	$\frac{U_0\sqrt{3}}{2}$	$+U_0$	u
$W_{dmax} = W$ $W_t = 0$	$W_t = \frac{1}{3}W_d$ $W_t = \frac{1}{4}W$ $W_d = \frac{3}{4}W$	$W_t = W_d$ $W_d = \frac{1}{2}W$ $W_t = \frac{1}{2}W$	$W_t = 3W_d$ $W_t = \frac{3}{4}W$ $W_d = \frac{1}{4}W$	$W_{tmax} = W$ $W_d = 0$	$W_t = 3W_d$ $W_t = \frac{3}{4}W$ $W_d = \frac{1}{4}W$	$W_t = W_d$ $W_d = \frac{1}{2}W$ $W_t = \frac{1}{2}W$	$W_t = \frac{1}{3}W_d$ $W_t = \frac{1}{4}W$ $W_d = \frac{3}{4}W$	$W_{dmax} = W$ $W_t = 0$	W

2. Sóng điện từ

- Định nghĩa: là quá trình truyền đi trong không gian của điện từ trường biến thiên tuần hoàn theo thời gian.

- Tính chất

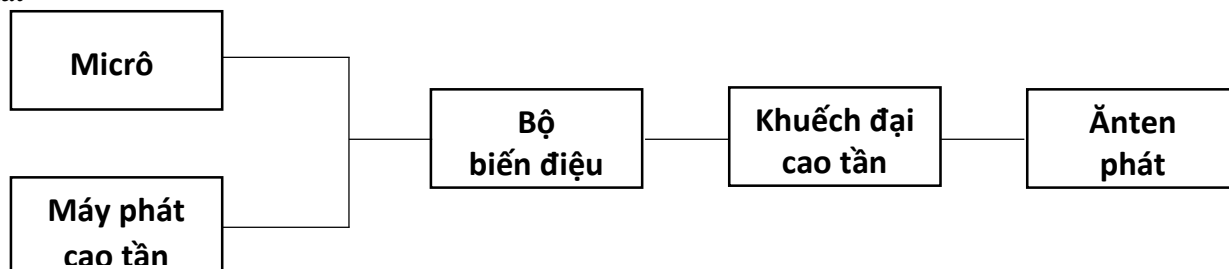
- + truyền trong các môi trường vật và chân không. Trong chân không, sóng điện từ lan truyền $c = 3.10^8$ m/s.
- + là sóng ngang. Các vector E, B vuông góc với nhau và vuông góc với phương truyền sóng v.
- + trong sóng điện từ, E, B luôn dao động cùng pha.
- + tuân theo các định luật phản xạ, khúc xạ, nhiễu xạ, ...
- + mang theo năng lượng
- + bước sóng: $\lambda = vT = v2\pi\sqrt{LC}$.

- Phân loại:

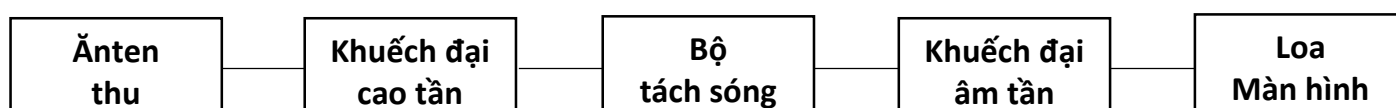
- + Sóng dài: $\lambda > 1000$ m: liên lạc dưới nước.
- + Sóng trung: $\lambda > 100$ m: ban ngày bị tầng điện li hấp thụ, liên lạc trên mặt đất.
- + Sóng ngắn: $\lambda = 10$ m ÷ 100 m: phản xạ tốt trên mặt đất và tầng điện li, liên lạc trên mặt đất.
- + Sóng cực ngắn: $\lambda < 10$ m; dùng trong truyền hình, liên lạc trong vũ trụ.

3. Sơ đồ khối máy phát, máy thu sóng điện từ

- Máy phát

- Máy thu

SÓNG ÁNH SÁNG

1. Tán sắc ánh sáng

- Hiện tượng tán sắc: là hiện tượng phân tích ánh sáng thành các ánh sáng đơn sắc khác nhau khi qua mặt phân cách giữa hai môi trường trong suốt.
- Ánh sáng đơn sắc: có tần số xác định và không bị tán sắc khi qua mặt phân cách môi trường trong suốt.
- Ánh sáng trắng: là tập hợp vô số ánh sáng đơn sắc khác nhau có màu biến đổi liên tục từ đỏ đến tím.
- Quang phổ của ánh sáng trắng
- Chiết suất của môi trường trong suốt phụ thuộc vào màu sắc ánh sáng theo chiều tăng dần từ đỏ đến tím.

2. Giao thoa ánh sáng (chứng tỏ ánh sáng có tính chất sóng)

- Thí nghiệm I-âng với ánh sáng đơn sắc: $[x, a, i, L \text{ (mm)}]; [D \text{ (m)}]; [\lambda \text{ (}\mu\text{m)}]$

+ Hiện tượng: trong vùng giao thoa xuất hiện các vân sáng, vân tối nằm xen kẽ, cách đều nhau và đối xứng qua vân sáng trung tâm.

+ Điều kiện về hiệu đường đi: $d_2 - d_1 = k\lambda$

+ Khoảng vân là khoảng cách giữa hai vân sáng hoặc hai vân tối liên tiếp nhau: $i = x_{k+1} - x_k = \frac{\lambda D}{a}$

→ khoảng cách giữa n vân sáng hoặc n vân tối liên tiếp: $(n - 1)i$

+ vị trí vân giao thoa: $x = ki = k \frac{\lambda D}{a}$.

+ Số vân giao thoa trên đoạn MN bất kì: $\frac{x_M}{i} \leq k \leq \frac{x_N}{i}$ (lưu ý phía M, N so với vân trung tâm)

+ Số vân giao thoa trên trường giao thoa: $-\frac{L}{2i} \leq k \leq \frac{L}{2i}$

- Thí nghiệm I-âng với ánh sáng trắng:

+ Hiện tượng: xuất hiện các dải sáng có màu biến đổi liên tục từ đỏ đến tím (tím trong, đỏ ngoài) đối xứng nhau qua vân sáng trắng trung tâm.

+ Sự trùng vân giao thoa: hai vân trùng nhau thì cùng vị trí trên trường giao thoa

$$x_1 = x_2 \Leftrightarrow k_1 i_1 = k_2 i_2 \Leftrightarrow k_1 \lambda_1 = k_2 \lambda_2 \Rightarrow \frac{k_1}{k_2} = \frac{i_2}{i_1} = \frac{\lambda_2}{\lambda_1}$$

- Độ rộng quang phổ bậc k: $\Delta x = x_{d(k)} - x_{t(k)}$

3. Máy quang phổ

- Định nghĩa: là dụng cụ dùng để phân tích ánh sáng.
- Nguyên tắc hoạt động: dựa trên hiện tượng tán sắc ánh sáng.
- Cấu tạo

+ ống chuẩn trực: tạo ra chùm sáng song song chiếu đến hệ tán sắc.

+ hệ tán sắc: tán sắc chùm sáng song song

+ buồng tối: quan sát quang phổ của nguồn sáng.

4. Các loại quang phổ

- Quang phổ liên tục

+ Định nghĩa: là dải sáng có màu biến đổi liên tục.

+ Nguồn phát: chất rắn, lỏng, khí ở nhiệt độ cao, áp suất lớn.

+ Đặc điểm: chỉ phụ thuộc vào nhiệt độ nguồn sáng.

+ Ứng dụng: đo nhiệt độ nguồn sáng.

- Quang phổ vạch phát xạ

+ Định nghĩa: gồm các vạch sáng nằm riêng lẻ trên nền tối.

+ Nguồn phát: chất khí hoặc hơi ở nhiệt độ cao, áp suất thấp.

+ Đặc điểm: các nguyên tố khác nhau cho quang phổ vạch khác nhau về: số lượng vạch, màu sắc vạch, độ sáng tỉ đối giữa các vạch.

+ Ứng dụng: xác định thành phần cấu tạo nguồn sáng.

- Quang phổ vạch hấp thụ

+ Định nghĩa: gồm các vạch tối nằm riêng lẻ trên nền quang phổ liên tục.

+ Nguồn phát: chất khí hoặc hơi ở nhiệt độ cao, áp suất thấp

- + Đặc điểm: nhiệt độ nguồn quang phổ vạch hấp thụ phải nhỏ hơn nhiệt độ nguồn quang phổ liên tục.
- + Ứng dụng: xác định thành phần cấu tạo nguồn sáng.

5. Các tia bức xạ

- Tia hồng ngoại

- + Định nghĩa: là sóng điện từ, không nhìn thấy được có bước sóng lớn hơn bước sóng ánh sáng đỏ.
- + Nguồn phát: vật có nhiệt độ cao hơn 0 K.
- + Tính chất: tác dụng nhiệt; dễ bị các vật hấp thụ; gây ra 1 số phản ứng hóa học; có thể biến được được.
- + Ứng dụng: sấy khô, sưởi ấm, chụp ảnh ban đêm, bộ điều khiển từ xa, trong quân sự.

- Tia tử ngoại

- + Định nghĩa: là sóng điện từ, không nhìn thấy được có bước sóng nhỏ hơn bước sóng ánh sáng tím.
- + Nguồn phát: vật có nhiệt độ cao hơn 2000°C
- + Tính chất: tác dụng lên phim ảnh; kích thích sự phát quang của nhiều chất; kích thích nhiều phản ứng hóa học; làm ion hóa không khí; tác dụng sinh học; bị nước, thủy tinh hấp thụ rất mạnh.
- + Ứng dụng: tiệt trùng, chữa còi xương, tìm vết nứt trên bề mặt sản phẩm kim loại.

- Tia Ronghen (tia X)

- + Định nghĩa: là sóng điện từ, không nhìn thấy được có bước sóng nhỏ hơn bước sóng tia tử ngoại.
- + Nguồn phát: ống tia Ronghen, ống Cu-lít-giơ
- + Tính chất: khả năng đâm xuyên; làm đen kính ảnh; phát quang 1 số chất; ion hóa không khí; tác dụng sinh lí.
- + Ứng dụng: chụp X quang, chữa trị ung thư nông, tìm khuyết tật trong các sản phẩm đúc, kiểm tra hành lí, nghiên cứu thành phần và cấu trúc của các vật rắn.

- Tia gamma (γ): là sóng điện từ, là chùm photon có năng lượng cao, bước sóng rất ngắn $\lambda < 10^{-12}\text{m}$.

- Thang sóng điện từ:

LƯỢNG TỬ ÁNH SÁNG

1. Hiện tượng quang điện (chứng tỏ ánh sáng có tính chất hạt)

- Hiện tượng: ánh sáng làm bật electron ra khỏi mặt kim loại gọi là hiện tượng quang điện.
- Đặc điểm:

- + electron quang điện
- + không phải bức xạ nào cũng gây ra quang điện
- + dòng quang điện bão hòa: $I_{bh} = n \cdot e$
- + Điều kiện để dòng quang điện triệt tiêu: $U_{AK} < 0$ ($U_h = U_{AK}$)

- Điều kiện xảy ra quang điện: $\lambda \leq \lambda_0$.

2. Thuyết lượng tử ánh sáng

- Nội dung thuyết:

- + Ánh sáng được tạo bởi các hạt gọi là photon
- + Với mỗi ánh sáng đơn sắc có tần số f , các photon đều giống nhau, mỗi photon mang năng lượng: $\epsilon = hf = \frac{hc}{\lambda}$.
- + Trong chân không, photon bay với tốc độ $c = 3 \cdot 10^8 \text{ m/s}$ dọc theo tia sáng.
- + Mỗi lần một nguyên tử hay phân tử phát xạ hoặc hấp thụ ánh sáng thì chúng phát ra hoặc hấp thụ 1 photon.

- Công thức của Anhxtanh về quang điện: $\epsilon = A_0 + W_{đ0}$. (Ánh sáng có lưỡng tính sóng hạt)

- Công suất nguồn sáng: $P = n_p \cdot \epsilon$

- Hiệu suất lượng tử: $H = \frac{n_c}{n_p} 100\%$.

3. Hiện tượng quang điện trong

- Chất quang dẫn: dẫn điện kém khi không bị chiếu sáng và dẫn điện tốt khi được chiếu sáng thích hợp
- Hiện tượng các electron liên kết được ánh sáng giải phóng để cho trở thành các electron dẫn gọi là hiện tượng quang điện trong.
- Quang trở: là điện trở làm bằng chất quang dẫn

- Pin quang điện (pin Mặt Trời) là nguồn điện chạy bằng năng lượng ánh sáng, nó biến đổi trực tiếp quang năng thành điện năng;

+ Nguyên tắc: dựa trên hiện tượng quang điện trong.

+ Hiệu suất 10%.

4. Hiện tượng quang – phát quang

- Hiện tượng quang – phát quang là sự hấp thụ ánh sáng có bước sóng này để phát ra ánh sáng có bước sóng khác.

- Huỳnh quang là sự phát quang của chất lỏng và khí, ánh sáng phát quang bị tắt rất nhanh sau khi tắt ánh sáng kích thích. $\lambda_{hq} > \lambda_{kt}$.

- Lân quang là sự phát quang của chất rắn, ánh sáng phát quang có thể kéo dài 1 khoảng thời gian nào đó sau khi tắt ánh sáng kích thích.

5. La-de

- Đặc điểm:

+ tính đơn sắc cao

+ tính định hướng cao

+ tính kết hợp cao

+ cường độ lớn

- Ứng dụng: trong rất nhiều lĩnh vực như: y học, công nghiệp, thông tin liên lạc, ...

6. Mẫu nguyên tử Bo

- 2 tiên đề Bo:

+ Tiên đề về các trạng thái dừng: nguyên tử chỉ tồn tại ở trong các trạng thái có năng lượng xác định gọi là các trạng thái dừng. Khi ở các trạng thái dừng thì nguyên tử không bức xạ. Ở các trạng thái dừng thì các electron chuyển động quanh hạt nhân trên những quỹ đạo có bán kính hoàn toàn xác định gọi là quỹ đạo dừng. $r_n = n^2 r_0$

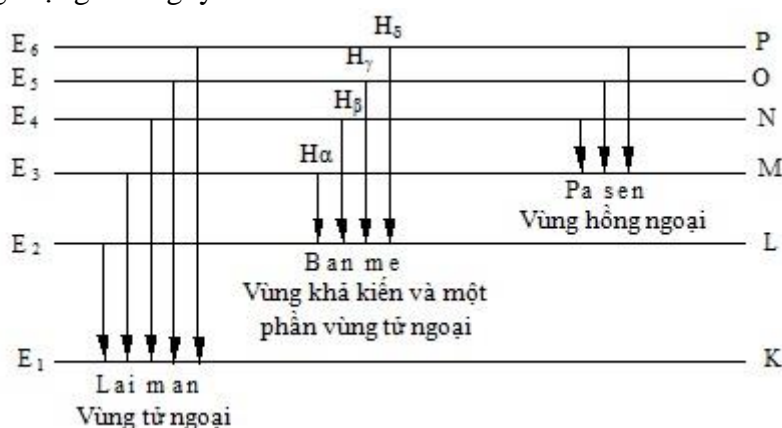
n	1	2	3	4	5	6
Tên quỹ đạo	K	L	M	N	O	P
Bán kính	r_0	$4r_0$	$9r_0$	$16r_0$	$25r_0$	$36r_0$
Năng lượng (eV)	-13,6	-3,4	-1,51	-0,85	-0,544	-0,38

+ Tiên đề về sự bức xạ và hấp thụ năng lượng của nguyên tử: Khi nguyên tử chuyển từ trạng thái dừng có năng lượng E_n sang trạng thái dừng E_m thấp hơn thì nó phát ra một photon có năng lượng đúng bằng hiệu $E_n - E_m$:

$$\varepsilon = hf_{nm} = E_n - E_m$$

Ngược lại, nếu nguyên tử đang ở trạng thái dừng có năng lượng E_m mà hấp thụ được photon có năng lượng đúng bằng hiệu $E_n - E_m$ thì nó sẽ chuyển lên trạng thái dừng có năng lượng E_n .

- Sơ đồ chuyển mức năng lượng của nguyên tử Hidrô:

$$\varepsilon_{31} = \varepsilon_{32} + \varepsilon_{21}; f_{31} = f_{32} + f_{21}; \frac{1}{\lambda_{31}} = \frac{1}{\lambda_{32}} + \frac{1}{\lambda_{21}}; \dots$$

VẬT LÝ HẠT NHÂN

1. Hạt nhân nguyên tử

- Cấu tạo: ${}_Z^AX$; A: số nuclôn; Z: số prôtôn; (A - Z): số notrôn.

- Đơn vị:

+ khối lượng: kg, u, MeV/c².

+ năng lượng: J, MeV; $1uc^2 = 931,5 \text{ MeV}$; $1 \text{ MeV} = 1,6.10^{-13} \text{ J}$.

- Độ hụt khối: $\Delta m = [Zm_p + (A - Z)m_n - m_X]$

- Năng lượng liên kết: là năng lượng tối thiểu cần thiết để phá vỡ một hạt nhân thành các nuclôn riêng biệt.

$$W_{lk} = \Delta mc^2$$

- Năng lượng liên kết riêng: $W_{lkr} = \frac{W_{lk}}{A} = \frac{\Delta mc^2}{A}$, hạt nhân có W_{lkr} càng lớn thì càng bền vững.

- Công thức Anhtanh về năng lượng:

+ Năng lượng nghỉ: $E_0 = m_0 c^2$

+ Năng lượng tương đối: $E = mc^2$; $E = E_0 + K$

+ Động năng: $K = E - E_0 = \frac{E_0}{\sqrt{1 - \left(\frac{v}{c}\right)^2}} - E_0$.

2. Phóng xạ

- Định nghĩa: là quá trình tự phân rã của một hạt nhân không bền vững.

- Các tia phóng xạ

+ tia α : là dòng các hạt nhân ${}^4_2\text{He}$; bay trong không khí $v = 2.10^7$ m/s; ion hóa không khí; lệch về bản điện âm.

+ tia β^- : là dòng các electron ${}^0_{-1}e$; + tia β^+ : là dòng các pôzitron ${}^0_{+1}e$;

+ tia γ : là sóng điện từ có bước sóng rất ngắn ($\lambda < 10^{-12}$ m), là chùm photon có năng lượng rất cao; thường xảy ra trong phản ứng hạt nhân hoặc trong phóng xạ α hay β

- Định luật:
$$\begin{cases} N = N_0 e^{-\lambda t} = N_0 2^{-\frac{t}{T}} \\ \Delta N = N_0 - N = N_0 \left(1 - 2^{-\frac{t}{T}}\right) \end{cases}; \begin{cases} m = m_0 e^{-\lambda t} = m_0 2^{-\frac{t}{T}} \\ \Delta m = m_0 - m = m_0 \left(1 - 2^{-\frac{t}{T}}\right) \end{cases}$$

t	0	1T	%	2T	%	3T	%	4T	%	5T	%
N	N_0	$\frac{N_0}{2}$	50%	$\frac{N_0}{4}$	25%	$\frac{N_0}{8}$	12,5%	$\frac{N_0}{16}$	6,25%	$\frac{N_0}{32}$	3,125%
ΔN	0	$\frac{N_0}{2}$	50%	$\frac{3N_0}{4}$	75%	$\frac{7N_0}{8}$	87,5%	$\frac{15N_0}{16}$	93,75%	$\frac{31N_0}{32}$	96,875%
m	m_0	$\frac{m_0}{2}$	50%	$\frac{m_0}{4}$	25%	$\frac{m_0}{8}$	12,5%	$\frac{m_0}{16}$	6,25%	$\frac{m_0}{32}$	3,125%
Δm	0	$\frac{m_0}{2}$	50%	$\frac{3m_0}{4}$	75%	$\frac{7m_0}{8}$	87,5%	$\frac{15m_0}{16}$	93,75%	$\frac{31m_0}{32}$	96,875%

3. Phản ứng hạt nhân

- Định nghĩa: là sự tương tác giữa các hạt nhân và biến đổi thành hạt nhân khác: ${}^{A_1}_{Z_1}A + {}^{A_2}_{Z_2}B \rightarrow {}^{A_3}_{Z_3}X + {}^{A_4}_{Z_4}Y$

- Phân loại:

+ phản ứng hạt nhân tự phát (quá trình phóng xạ)

+ phản ứng hạt nhân kích thích:

◊ Phản ứng phân hạch: 1 hạt nhân nặng vỡ thành 2 hạt nhân trung bình + tỏa Q.

◊ Phản ứng nhiệt hạch: kết hợp 2 hạt nhân nhẹ $\rightarrow$ hạt nhân nặng hơn + tỏa Q.

- Các định luật bảo toàn

+ Bảo toàn điện tích: $Z_1 + Z_2 = Z_3 + Z_4$

+ Bảo toàn số nuclôn: $A_1 + A_2 = A_3 + A_4$

+ Bảo toàn năng lượng toàn phần: $E_1 + E_2 = E_3 + E_4$

+ Bảo toàn động lượng: $\vec{p}_A + \vec{p}_B = \vec{p}_C + \vec{p}_D$

- Năng lượng trong phản ứng hạt nhân:
$$Q = \begin{cases} [(m_A + m_B) - (m_X + m_Y)]c^2 \\ [(\Delta m_X + \Delta m_Y) - (\Delta m_A + \Delta m_B)]c^2 \\ (W_{lk(X)} + W_{lk(Y)}) - (W_{lk(A)} + W_{lk(B)}) \\ (K_X + K_Y) - (K_A + K_B) \end{cases}$$

+ Nếu $Q > 0$ thì phản ứng tỏa năng lượng

+ Nếu $Q < 0$ thì phản ứng thu năng lượng